HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין ר' יהודה אומר עד בית סאתים אמרו לו לא אמרו בית סאתים אלא לגנה ולקרפף אבל אם היה דיר או א) סהר או מוקצה או חצר אפילו בית חמשת כורין אפילו בית עשרה כורין מותר ומותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין: **גמ'** לימא מתני' דלא כחנניא דתניא עושין פסין לבור וחבלין לשיירא וחנניא אומר חבלין לבור אבל לא פסין אפי' תימא חנניא בור לחוד באר לחוד איכא דאמרי מדלא קתני חנניא אומר עושין חבלין לבור ופסין לבאר מכלל דלחנניא לא שנא בור ולא שנא באר חבלין אין פסין לא לימא מתני' דלא כחנניא אפילו תימא חנניא למאי דקאמר ת"ק קא מהדר ליה לימא מתני' דלא כר"ע ב) דתנן אחד באר הרבים ובור הרבים ובאר היחיד עושין להן פסין אבל בור היחיד עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים דברי ר"ע ואילו הכא קתני לביראות אין לבורות לא אפי' תימא ר"ע באר מים חיים דפסיקא ליה לא שנא דרבים ול"ש דיחיד קתני בור מכונסין דלא פסיקא ליה לא קתני לימא מתני' דלא כר' יהודה בן בבא ג) דתנן רבי יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד ואילו הכא קתני לביראות ל"ש דרבים ול"ש דיחיד אפי' תימא ר' יהודה בן בבא מאי ביראות ביראות דעלמא מאי דיומדין א"ר ירמיה בן אלעזר דיו עמודין: [א] ד"יולמ"נודהשב"חזונ"יתנתק"לקלבמיד"ה שלש"ה סימן: ד) תנן התם ר' יהודה אומר כל השיתין פטורין חוץ מן הדיופרא מאי דיופרא אמר עולא אילן העושה דיו פירות בשנה ה) א"ר ירמיה בן אלעזר דיו פרצוף פנים היה לו לאדם הראשון שנאמר [1] אחור וקדם צרתני כתיב [2] ויבן ה' אלהים את הצלע וגו' רב ושמואל חד אמר ו) פרצוף וחד אמר זנב בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב אחור וקדם צרתני אלא למ"ד זנב מאי אחור וקדם צרתני כדר' אמי דא"ר אמי אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות בשלמא אחור למעשה בראשית דלא איברי עד מעלי שבתא אלא וקדם לפורענות מאי היא אילימא משום קללה הא בתחילה נתקלל נחש ולבסוף נתקללה חוה ולבסוף נתקלל אדם אלא למבול דכתיב [3] וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה וגו' בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב [4] וייצר תרין יודין אלא למ"ד זנב מאי וייצר כדר"ש בן פזי ז) דא"ר שמעון בן פזי אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב [5] זכר ונקבה בראם אלא למאן דאמר זנב מאי זכר ונקבה בראם לכדר' אבהו ח) דר' אבהו רמי כתיב זכר ונקבה בראם וכתיב [6] (כי) בצלם אלהים ברא אותו ° בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב [7] ויסגור בשר תחתנה אלא למאן דאמר זנב מאי ויסגור בשר תחתנה אמר רב זביד ואיתימא ר' ירמיה ואיתימא רב נחמן בר יצחק ° לא נצרכה אלא למקום חתך בשלמא למ"ד זנב היינו דכתיב ויבן אלא למ"ד פרצוף מאי ויבן לכדר' שמעון בן מנסיא ט) דדריש ר"ש בן מנסיא ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה לאדם הראשון שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בנייתא דבר אחר ויבן ה' אלהים אמר רב חסדא ואמרי לה במתניתא תנא מלמד שבנאה הקב"ה לחוה כבנין

אוצר

להרחיק כל שהוא. כל מה שבלבו לעשות היקף גדול: **ובלבד שירבה בפסין.** דכל כמה דמרחיק מבור מגדיל ריוח שבין דיומד לדיומד וצריך להרבות בפסין עד שלא יהא בין פשוט לפשוט ובין פשוט לדיומד יותר מי' אמות לר' מאיר או מי"ג אמה ושליש לרבי יהודה: **לגינה ולקרפף.** שאין הקיפן לדירה. קרפף היקף גדול חוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר: **אבל אם היה דיר.** של בהמות שעושין בשדות היום כאן והיום כאן כדי לזבל' בגללי הבהמות: **סהר.** לבהמות של עיר: **מוקצה.** רחבה שאחורי הבתים: **וחצר.** שלפני הבתים. דכל הני הקיפן לדירה הוא והני פסי בירות נמי הואיל ומימיהן ראויין לשתיית אדם תשמיש דירה מעלייתא הוא: **גמ' חבלים לשיירא.** כדתנן בפ"ק (דף טז:) מקיפין שלשה חבלים דכולה עומד הוא אבל פסין (א) לשיירא לא דהוי פרוץ מרובה ולא הותר אלא לבור משום בהמת עולי רגלים כדמפרש לקמן [כ:]: **בור.** מים מכונסין ועבידי דפסקי ומשום הכי אסר חנניא דזמנין דפסקי מיא ובטלי מחיצות ולא הותרו פסי בירות אלא מפני מימיהן של בהמת עולי רגלים: **באר.** מים חיים ובירות דמתניתין מדלא קתני בורות במים חיים קאמר: **בור הרבים.** אי פסקי מיא ° מדכרי אהדדי ולא מטלטלי התם: **באר היחיד.** דלא פסקי מיא: **לבורות לא.** ואפילו דרבים: **מכונסין דלא פסיקא ליה.** דאיכא בור הרבים דמהני ואיכא בור דיחיד דלא מהני לא קתני: **ואילו הכא בירות קתני.** דמשמע תרי חד דרבים וחד דיחיד: **בירות דעלמא.** אכל בירות קאי ולעולם דרבים: **השיתין.** מיני תאנים רעות כדאמר במס' ברכות (דף מ:): **פטורין.** מן הדמאי דכיון דרעות הן לא חש עלייהו עם הארץ ועישרן: **חוץ מן הדיופרא.** שהוא חשוב: **דיו פירות.** טוענין ב' פעמים בשנה: **אחור וקדם צרתני.** מלפנים ומאחור צרת לי צורת פנים: **הצלע.** בין לרב בין לשמואל לשון צדדין כמו ולצלע המשכן השנית (שמות כו): **פרצוף.** חילקו לשנים שהיה זכר מכאן ונקבה מכאן: **זנב.** היה לו לאדם הראשון ונטלו ממנו וברא את חוה: **מאי אחור וקדם צרתני.** דמשמע ב' צורות: **מאדם ועד בהמה.** אדם הוזכר בפורענות תחילה: ה"ג **היינו דכתיב וייצר בתרין יודין.** דמשמע ב' צורות: **אוי לי מיצרי.** שמצערני אם אעשה רצון יוצרי: **אוי לי מיוצרי.** אם אעשה רצון יצרי: **זכר ונקבה בראם.** משמע מתחילת בריאתו היה זכר ונקבה זכר מצד זה ונקבה מצד זה: **ברא אותו.** משמע חד: **ויבן.** משמע שהיתה מחוסרת בנין: **מאי ויבן.** בנויה י) ועומדת היתה: **שקילעה.** קליעת שיער:

אוצר

אפילו י' כורין מותר. פ"ה והני פסי בירות נמי הואיל ומימיהן ראויין לשתיית אדם תשמיש דירה מעלייתא היא ואין להקשות א"כ אמאי אמר בגמרא מתני' דלא כרבי עקיבא מדלא קתני בורות דילמא נקט בירות דאפי' י' כורין שרי (ב) וי"ל דמתניתין ר' יהודה היא דלא שרי אפי' בבאר אלא בית סאתים וא"ת ומאי שנא גבי שיירא דבעו רבנן שלא יהא בית סאתים פנוי והכא גבי פסין דגריעי טפי מחבלים כדאמר בגמרא לא אצרכיה שלא יהא בית סאתים פנוי וי"ל דגבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה לא הוי חשיב מוקף לדירה כמו פסין אי נמי גבי עולי רגלים הקילו והחשיבו פסין כמו מחיצה גמורה כמו שהקילו לענין פרוץ מרובה על העומד ומ"מ צריך לפרש כפירוש הקונטרס דחשיבי פסין מוקפין לדירה אע"פ שאין אדם דר שם דאלת"ה תקשה מתני' לרב הונא בר' כ) חיננא דבעי למימר בפ' הדר (לקמן דף סז:) דמחיצה שאינה מוקפת לדירה לא שמה מחיצה דפריך לר' יוחנן דאמר מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין: **בור** לחוד ובאר לחוד. המקשה נמי היה יודע שיש חילוק בין בור לבאר דמתני' היא אלא שהיה מדקדק לפרש מדלא פירש במילתיה ופסין לבאר מכלל דלא מפליג כמו שמדקדק בסמוך וה"ה דהוה מצי למימר מתניתין דלא כתנא קמא דמתני' קתני דווקא באר ולא בור: **בור** לחוד. פירש רש"י בור מים מכונסין דעבידי דפסקי ואע"ג דלקמן בפירקא קאמר טעמא דבעינן מים חיים משום דבעינן מידי דחזי לאדם האי טעמא לא שייך אלא לר' יהודה בן בבא דאמר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים לבד וטעמא משום דבעי מידי דחזי לאדם דאי משום דלא פסקי אפילו בור רבים נמי דאין לחוש דילמא פסקי אבל שאר תנאים טעמייהו משום דלא פסקי דאי בעי מידי דחזי לאדם אפילו בור הרבים נמי לא: **בשלמא** למ"ד פרצוף היינו כו'. מכאן היה מקשה ריב"ס על פ"ה דפירש בריש כתובות (דף ח.) ב' יצירות הוו ולכך בריך שתים יוצר האדם ואשר יצר דהוי כמ"ד זנב ועוד דבתר הכי קאמר התם לכ"ע חדא יצירה הוי מר סבר בתר מחשבה אזלינן ומר סבר בתר מעשה אזלינן והיינו כמ"ד זנב דאליבא דידיה דרשינן הנהו קראי כרבי אבהו לכן נראה דשתי יצירות הואי היינו כמאן דאמר פרצוף:

יד

מסורת הש"ס

א) [במשנה שבמשניות הגי' סחר], ב) לקמן כב., ג) שם, ד) דמאי פ"א מ"א, ה) ברכות סא. ע"ש, ו) [פי' גוף. ערוך], ז) ברכות סא., ח) כתובות ח. ע"ש ברכות שם, ט) ברכות סא. נדה מה: ע"ש שבת לה., י) בס"א: הא בנויה, כ) נ"ל חיננא,

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חבלים וכו' לשיירא דהוי פרוץ מרובה לא דלא הותר: (ב) תוס' ד"ה אפילו וכו' שרי די"ל דמתניתין:

◆

גליון הש"ס

גמ' בתחלה עלתה במחשבה. עי' ר"ה דף כז ע"א תוס' ד"ה כמאן מצלי: שם לא נצרכה אלא למקום חתך. כעין זה חולין דף סח ע"ב: רש"י ד"ה בור הרבים וכו' מדכרי אהדדי. עי' לעיל דף ג ע"א:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' דיו מגודה שבח יונה בית שתי נתקלל במדה שלשה. סימן כצ"ל (והוא סימן לכל מימרות דר' ירמיה ב"א עד הפיסקא):

◆

מוסף רש"י

אלא לבאר הרבים בלבד. דאיכא תרתי למעליותא (לקמן כב:). **דיו פרצוף פנים.** שני פרצופין בראו תחלה, אחד מלפניו ואחד מלאחריו, וחלקו לשנים ועשה מן האחד חוה (ברכות סא.). **היינו דכתיב אחור וקדם צרתני.** לשון צורה דהיינו שני פרצופין (שם). **היינו דכתיב ויבן.** שהיה צריך בנין (שם). **מאי ויבן.** והלא כבר נבנה (שם).

◆

רב נסים גאון

כל השיתין פטורין. תמצא פירושו בברכות בפרק כיצד מברכין על הפירות. שיתין אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן תאיני. ובגמרא דבני מערבא מהוצאת העלין ועד הפגין נ' יום.

תורה אור

1. אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה: תהלים קלט ה

2. וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם: בראשית ב כב

3. וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה: בראשית ז כג

4. וַיִּיצֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: בראשית ב ז

5. זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם: בראשית ה ב

6. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: בראשית א כז

7. וַיַּפֵּל יְיָ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה: בראשית ב כא

◆

רבינו חננאל

ואמרינן לימא מתניתין דלא כחנניא, דתניא חנניא אומר חבלין לבור ולא פסין. ואוקימנא אפי' תימא חנניא, אימור דאמר חנניא חבלים ולא פסין לבור, לבאר מי אמר כו'. **לימא מתניתין דלא כר"ע.** דתניא אחד (רשות) [באר] הרבים ובור הרבים ובאר היחיד עושין להן פסין כו'. אפי' תימא ר"ע באר דפסיקא ליה לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד [קתני], מכונסין דלא פסיקא ליה כו'. **לימא מתניתין דלא כר' יהוד' בן בבא,** דתנן ר' יהוד' בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד כו', ומתניתין קתני לביראות לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד. אפי' תימא מתני' ר"י בן בבא מאי ביראות דתנן במשנתינו, ביראות דרבים אין ביראות דיחיד לא, ומאי ביראות [ביראות] דעלמא. מאי דיומדין אמר **ר' ירמיה דיו עומדין.** פי' שני עמודין. כלומר נראין כשנים. תנן ר' יהוד' אומר כל השיתין פטורין חוץ מן הדיפרא, אמר עולא אילן העושה שתי פירות בשנה כו'. **דיו פרצופין היו לו לאדם הראשון שנאמר אחור וקדם צרתני. ויבן ה' אלהים את הצלע.** רב ושמואל חד אמר פרצוף, וחד אמר זנב. ר' אבהו רמי כתיב זכר ונקבה בראם, וכתיב בצלם אלהים ברא אותו, בתחילה עלה במחשבה לבראות שניהם כאחד, ולבסוף בראו יחידי. ויבן. מלמד שקילעה לחוה, שכן בכרכי הים היו קורין לקלעיתא בנייתא.